

1^{ος} ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΙΣΜΟΥ

2^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ: ΣΥΣΧΕΣΗ ΗΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.

2B: ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Όταν ο κόσμος και το περιβάλλον επιδέχονται συνεχείς αλλαγές, είναι δύσκολο ~~να~~ τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου να παραμείνουν αναλλοίωτα και οι αξίες του ανενημέρωτες. Πώς όμως μεταφράζονται αυτές οι μεταβολές όταν συμβαίνουν σε μια ελεύθερη ~~και~~ κοινωνία;

Προκειμένου να γίνει μια ολοκληρωμένη εξέταση, είναι απαραίτητη η τοποθέτηση ενός πλαισίου στο οποίο αυτή θα κινηθεί. Αυτό το πλαίσιο έθεσε ο Αριστοτέλης, ο οποίος προσδιόρισε με ακρίβεια τα όρια στα οποία κινείται η έρευνά του περί πολιτείας και ηθικής. Σημαντικό είναι, λοιπόν, να οριστεί η πολιτεία, η οποία δεν είναι παρά η συνένωση οίκων, δηλαδή οικογενειών, υπό ένα συγκεκριμένο πολιτεύμα. Η συνένωση αυτή, όμως, δεν είναι δυνατό να αποτελέσει μια πόλη, εάν είναι ενιαία, εάν δηλαδή όλα τα μέλη της είναι όμοια ως προς ^{την} κοινωνική, πολιτική και οικονομική τους θέση σ' αυτόν.

Εφόσον είναι ξεκάθαρο πως τα μέλη της πόλης είναι τα άτομα που την αποτελούν, επόμενο είναι να παίζει ο κάθε πολίτης χωριστά καθοριστικό ρόλο. Αιτία ο Αριστοτέλης αναγνωρίζει πως η ιδιοσυγκρασία του καθένα συμβάλλει στην πόλη με ποικίλους τρόπους. Το πρώτο θέμα που ξεκαθαρίζεται είναι πως ο άνθρωπος είναι αναπόφευκτο να αποτελεί μέρος της πόλης, αφού είναι «πολιτικό ζώον», είναι δηλαδή δημιουργός από τη φύση του ώστε να δημιουργεί κοινωνία.

Η πόλη στην οποία ανήκει ο καθένας, έχει κατά τον Αριστοτέλη έναν ορισμένο σκοπό, ένα ονομαζόμενο τέλος. Το τέλος της πόλης είναι να καταστήσει τους πολίτες της ενάρετους, να τους οδηγήσει στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων του μέσω της παιδείας και να επιτρέψει σε όλους να ασκήσουν ~~την~~ και να τις πνευματικές τους ικανότητες, με στόχο να οδηγήσουν

στην ευδαιμονία. Η πρώτη έννοια που χρειάζεται να ανασφηνωθεί είναι αυτή του ενάρετου ανθρώπου. Ενάρετος είναι κατά τον Αριστοτέλη εκείνος ο οποίος συμπεριφέρεται σύμφωνα με την αρετή. Αρετή είναι η εσωτερικότητα - και κατά συνέπεια - άσκησις ορισμένων πράξεων (ἔργων), οι οποίες έχουν ως χαρακτηριστικό τους τη μεσότητα και πράττονται με ελεύθερη προαίρεση από τον καθένα. Η επόμενη και ιδιαίτερα σημαντική έννοια είναι αυτή της ευδαιμονίας.

Με στόχο να οριστεί η ευδαιμονία, ο Αριστοτέλης εισαγεί την έννοια του αγαθού, το οποίο δεν είναι παρά ο σκοπός ~~της~~ ^{της} κάθε ενάρετης ενέργειας. Η ευδαιμονία είναι το υπέρτατο αγαθό, διότι είναι το μόνο αγαθό που είναι επιθυμητό αυτό καθ'αυτό, δεν είναι δηλαδή μέσο ώστε να προβεί κανείς σε κάποιο άλλο αγαθό.

Αφού, λοιπόν, ορίστηκαν οι αναγκαίες έννοιες, ας ανατρέξουμε στο αρχικό ερώτημα. Ο Αριστοτέλης ανατρέπει πως η αρετή και η ευδαιμονία είναι μοναδικές αξίες, οι οποίες δεν υπόκεινται σε κάποια αλλαγή ^{ή νομίζει} και αν είναι οι συνθήκες που οποίες γα ο καθένας, αναδύονται και αν ^{επιπέσει} κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά. Αυτό είναι φυσικό εφόσον, αν λάβουμε υπόψη πως η αρετή και η ευδαιμονία δεν προϋποθέτουν τον πλούτο ή την ιδιαίτερα υψηλή πολιτική θέση. Το τελευταίο, μάλιστα, διακοιμείται, μιας και ο Αριστοτέλης αναφέρεται κυρίως σε δημοκρατικά πολιτεύματα, στα οποία ο κάθε ^{απόφρων} ~~πολίτης~~ έχει το δικαίωμα συμμετοχής στα κοινά (με την προϋπόθεση πως δεν είναι δούλος). Οποίος, αναφέρεται πως ο πλούτος είναι πολλές φορές το μέσο με το οποίο οδηγείται κανείς στην ευδαιμονία, καθώς και ότι οι πολίτες είναι ενάρετοι στο πλαίσιο μιας κοινωνίας και μόνο.

Το βίτημα, λοιπόν, είναι να περιπλάκη. Άλλωστε του να ^{είναι} ~~είναι~~ δεδομένο πως ο κάθε πολίτης έχει διαφορετική αντιμετώπιση σε κάθε ~~πρόβλημα~~ ^{πρόβλημα} που προκύπτει, γίνεται να ανακαταστεί με ατομικά μια ολόκληρη ^ή ~~ή~~ πόλη ευδαιμονούσα;

Γιαυτό αυτό να καθορίζεται από το πολιτεύμα της, άρα και την ταυτότητα της. Συνεπώς, η απεθ και ιδιαίτερα η ευδαιμονία θα πρέπει να εξετασθεί ως μόνιμο χαρακτηριστικό του κάθε ατόμου ξεχωριστά, διότι διαφορετικά η πολιτική και η οικονομία παίζουν βασικό ρόλο για την απεθ και την ευδαιμονία μιας ατόκρης πόλης.

Με αυτό το δεδομένο γίνεται δυνατό η εξέταση αυτή να ~~αποσκοπεί~~ ^{αποσκοπεί} ένα νέο μήκος του πλάτος. Δεδομένου ότι ο κάθε πολίτης είναι ενταγμένος σε ένα συγκεκριμένο πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο, όπως να υπάρχει μια ^{ιδιαιτέση δυνατότητα για} ~~κοινωνική~~ ^{κοινωνική} ~~και~~ ^{ενεργητικότητα}, ο πολίτης μπορεί να είναι ενάρετος ανεξαρτήτως μεταβολών του περιβάλλοντός του. Αυτό διότι θα έχει τη δυνατότητα άσκησης πράξεων που αντιστοιχούν σε ένα τέλος, είτε είναι πλούσιος είτε όχι, είτε κινδυνεύει αλλαγή στον τομέα της κοινωνίας είτε όχι. Η πιο αληθινή εγρήψον σε αυτό είναι πως, όπως ~~πολλοί~~ διακρινόμενοι και ο Αριστοτέλης, αν κάποιος ημύψει το φρόν θα το διαπραξεί. Η ημύση αυτή δεν είναι δυνατόν να μεταβληθεί ανάλογα με τις αλλαγές των συνθηκών διαβίωσης, διότι τότε δε θα ήταν ποτέ ημύση, άρα και οι πράξεις δε θα ήταν ποτέ ενάρες.

Από την άλλη πλευρά, ως προς την ευδαιμονία, μάλλον χρειάζεται μια διαφορετική προσέψιση. Γνωρίζοντας πως ο Αριστοτέλης ξεκαθαρίζει πως ευδαιμονία ^{δεν είναι} ~~είναι~~ ^{δεν είναι} ~~απλά~~ ^{δεν είναι} ~~μόνον~~ ^{δεν είναι} ~~όποιος~~ ^{δεν είναι} έχει ατόκρηψιν τη ημύ του και είναι πλούσιος, γίνεται η δυνατότητα να θεωρήσουμε την ευδαιμονία ως ένα στοιχείο αναλλοίωτο και ανεμπέαστο από οποιαδήποτε μεταβολή. Η ευδαιμονία θα επιτευχθεί μέσω ενός συνεχούς «αμύνας», που ~~καθορίζεται~~ ^{καθορίζεται} από την απεθ και από την μεσότητα. Μεσότητα θεωρείται η ασφυγή υπερβολών ή ελλείψεων από οποιαδήποτε πράξη ή έννοια. Για παράδειγμα, στην έννοια της αλήθειας, μεσότητα είναι η ελιτεψία, έλλειψις η κρυψία και υπερβολή το ψέμα.

Αν υποθέσουμε πως η οικονομική ή πολιτική κατάσταση κάποιας ημύς και αλλαγή, είτε αυτή είναι καλή, είτε δυσάρεστη, εφόσον ο άνθρωπος παραμείνει ενάρετος ή μη, λογικό είναι να θεωρηθεί πως και η ημύς

Αντιστοίχως, θα μπορούσαμε ίσως να θεωρήσουμε πως δε θα ~~επάρκει~~ ^{ήταν} ~~αυτό~~ ~~η~~ ~~αρετή~~ ~~ή~~ ~~η~~ ~~ευδαιμονία~~ ~~από~~ ~~δί~~ ~~χως~~ την ολοκλήρωση του κάθε ανθρώπου. Επομένως, αν τα δύο αυτά χαρακτηριστικά μεταβάλλονται με την κάθε απότομη αλλαγή του περιβάλλοντος του ατόμου, δε θα ήταν δυνατός ο χαρακτηρισμός «ευδαίμων» ή «ενάρετος» για τους ανθρώπους.

Οι αναπόφευκτες μεταβολές στη ζωή των σύγχρονων ανθρώπων ή αυτές που χαρακτηρίζουν την εποχή του Μπιστοτέλη, είναι σπουδαίο να συνυπάρχουν με αναλλοίωτα στοιχεία, τα οποία έχουν υφιστάσει και έχουν την ίδια ισχύ σε κάθε τόπο, σε κάθε εποχή και είναι αναμφισβήτητα ορισμένα με ακρίβεια και επιστημονική μέθοδο. Η συνύπαρξη αυτή στην περίπτωση που μελετήθηκε είναι αρμονική, με εφαρμογές στην πράξη και ~~σε~~ ^{δυνατότητα} συμπλεγμένα με λογικά επιχειρήματα. Η φιλοσοφία οφείλει να εντορίζει τέτοια είδη φαινόμενα, να τα αναλύει και να τα διατηρώνει.